

Bilişsel Üçlü Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Mehmet Bilgin*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, çocuk ve ergenlerin kendilerine yönelik bilişsel tutumlarını etkileyen ve bilişsel üçlü öğeleri olarak bilinen, bireyin, kendisine, yaşantısına ve geleceğine yönelik düşüncelerini ölçebilecek bir araç geliştirmektir. Bilişsel Üçlü Ölçeği (BÜÖ) 30 maddeden oluşmaktadır ve likert tipi bir ölçektir. 637 ilköğretim ikinci kademe, lise ve üniversite öğrencisinden veri toplanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. 30 maddeli BÜÖ toplam varyansın %53.98' sini açıklayan üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçek bütünü için bulunan iç tutarlılık katsayısı .93, ölçeğin maddelerinin madde-toplam korelasyonları ise .02 ile .71 arasında bulunmuştur. 8 hafta ara ile testi tekrarı yöntemi kullanılarak bulunan korelasyon katsayısının .58, testi yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısının ise .80 olduğu saptanmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliği Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği kullanılarak yapılmış ve iki ölçek arasındaki korelasyon .47 olarak bulunmuştur. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular Bilişsel Üçlü Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Çocuk, ergen, bilişsel üçlü.

ABSTRACT: *Developing a Three Dimensions of Cognitive Scale : Validity and Reliability Studies*

This aim of this study is to develop a scale to measure of child and adolescence' cognitive trio to self and experience and future. Three Dimensions of Cognitive Scale is composed of 30 items. It is a Likert type scale. Data were collected from 637 elementary school, high school and undergraduate students. The result of reliability and validity analyses showed that there were

three factors explaining 53.98 % of total variance of the scale, which was composed, of 30 items. The internal consistency coefficient for the scale was found .93. Item-total correlation coefficients of the item were .02 with .71. Test-retest correlation coefficient was .58. Split half coefficient was .80. The scale of Three Dimension of Cognitive and Dysfunctional attitude scale were given to the students, and correlation coefficient was .47. Findings about reliability and validity of the scale indicated that Three Dimension of Cognitive Scale was a valid and reliable instrument.

KEY WORDS: *Child, adolescence, three dimensions of cognitive.*

GİRİŞ

Bilişsel yaklaşımlara göre insan düşünce ve duyguları karşılıklı bir ilişki içindedir. Beck'in bilişsel terapi modeli, bireylerin duygusal problemlerinin altında bilişsel süreçlerin etkili olduğunu ileri sürmektedir (Derubers ve Beck, 1988). Bireyin kendisi, geleceği ve yaşantısıyla ilgili düşünceleri, bireyin bilişsel süreçlerinin belirlenmesinde ve olayları algılama biçimi üzerinde aktif bir rol oynamaktadır (Stackert ve Bursik, 2003).

Bilişsel üçlü (three dimensions of cognitive) üç bilişsel örüntüyü içerir ve bireyin kendisini, geleceğini ve yaşantılarını öznel bir biçimde görmesine neden olur (Savaşır, Boyacıoğlu ve Kabakçı, 1996). Bilişsel üçlü bireyin otomatik düşüncelerinin yoğunlaştığı alanlardır. Otomatik düşünceler de çoğunlukla belirsiz, tanımlanamayan düşünceler olup bireyin kontrolü dışında oluşur. Beck (1967) otomatik düşüncelerin durdurulamayacağını, bireyin otomatik düşünceleri devam ettirmede gönülsüz ve isteksiz de olsa otomatik düşüncelere inanarak davranışlarını devam ettireceğini ifade etmekte-

* Yrd. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim dalı Balcalı- Adana.

dir. Bu tür düşünceler çeşitli duygulara yol açabilir ve davranışları etkiler. Bilişsel üçlüden yararlanılarak bireyin düşünceleriyle ilgili genel bir yönelime ilişkin bilgiye sahip olunabilir.

Bilişsel üçlünün oluşmasındaki ilk basamak, bireyin kendisini olumsuz bir biçimde değerlendirmesidir. Birey kendisini yetersiz, beceriksiz biri olarak görür. İstenmeyen yaşantılarını psikolojik, törel ve fiziksel bozukluklarına bağlar. Bu bozukluklar nedeni ile, kendisinin değersiz ve istenmeyen birey olduğunu düşünür. İkinci basamakta yaşantılarını olumsuz olarak değerlendirir. Üçüncü aşamada ise geleceğe yönelik olumsuz beklentiler oluşur (Beck, 2001).

Bireyin yaşadığı çevreyi ve kendini algılama biçimi, kişilik yapısının oluşumunda ve ruh sağlığı üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahip olabilir ve birey olayları algıladığı biçimiyle tepkide bulunur. Yanlış algılama ve yorumlamalar bireyin akılcı olmayan inançlar geliştirmesine neden olabilir ve bu akılcı olmayan inançlar oluşuktan sonra kişinin hayatını etkilemeye devam edebilir (Yurtal, 2001). Yapılan araştırmalar akılcı olmayan inançların kaygı (Zwemer ve Deffenbacher, 1984; Malouf ve ark., 1992) ve depresyon (Nelson, 1977, 1977; Oei ve ark., 1994) gibi bazı psikolojik bozukluklarla bağlantısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda akılcı olmayan inançların oluşumuna katılan faktörlerden biri olan ve Beck'e (1995) göre Bilişsel modelin üç ayağından biri olarak kabul edilen bilişsel üçlünün tespit edilmesi, bireyin bilişsel hatalarının anlaşılmasına yardım edecektir. Bu nedenle, bu araştırmada bireyin bilişsel üçlüsünü ortaya çıkarmayı amaçlayan bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bireylerin bilişsel yapılarıyla ilgili çok sayıda ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçeklerden bazıları Çocuklarda Olumsuz Bilişsel Hata Ölçeği (NCEQ). (Leitenberg, Yost ve Carroll-wilson, 1986;), Çocuklar için Bilişsel Hata Ölçeği (CEQ) (Weems, Berman, Silverman, Saavedra, 2001), Eidelson ve Epstein (1982) tarafından geliştirilen Kişilerarası İlişkide Gerçekdışı İnançlar

Envanteri, Otomatik Düşünce Ölçeği (ODÖ) (Hollon ve Kendall, 1980) Bilişsel Stil Ölçeği (CSI) (Allison, ve Hayes, 1996), Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği'dir (FOTÖ) (Weissman, ve Beck, 1978). Ülkemizde Yurtal (2001) tarafından uyarlaması yapılan Akılcı Olmayan İnançlar Testi (Irrational Beliefs Test), Teğin (1980) tarafından geliştirilen Depresyonda Bilişsel Tepkiler Ölçeği olmak üzere Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeklerinin de uyarlamaları yapılmıştır.

Çocukluk ve ergenlik dönemleri, bilişsel yapıların oluşumunun devam ettiği gelişim dönemleridir. Çocuk ve ergenlerin bilişsel yapılarıyla ilgili bilgi elde edilerek, oluşabilecek bilişsel hatalar saptanıp, bu bilişsel hatalardan dolayı oluşabilecek davranım bozukluklarının önlemleri alınmaya çalışılabilir. Bu amaçla öncelikle, çocuk ve ergenin genel bilişsel yapısının tespit edilmesi yararlı olacaktır. Literatürde bilişsel yapıyla ilgili sınırlı sayıda ölçek bulunmakla birlikte bilişsel işlemlerin boyutlarıyla ilgili herhangi bir ölçek çalışmasına rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Bu araştırmayla geliştirilmeye çalışılan ölçekle de çocuk ve ergenlerin kendileri, yaşantıları ve gelecekleriyle ilgili genel düşünce yönelimleri öğrenilmeye çalışılacaktır.

YÖNTEM

Bilişsel Üçlü Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasında izlenen yöntemle ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Araştırma Grubu

Bilişsel Üçlü Ölçeği'nin geliştirilmesinde 2000-2001 öğretim yılında Adana ili Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan farklı sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden 3 ayrı ilköğretim okulunda eğitim gören 400 öğrenci, 3 ayrı lisede eğitim gören 95 öğrenci ile Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve İngilizce Öğretmenliği programlarının bir ve ikinci

sınıflarında öğrenim gören 142 öğrenci olmak üzere toplam 637 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Veri grubunun % 62.3'ü ilköğretim ikinci kademe, % 14.9'u lise ve %22.8'i üniversite öğrencisidir. Öğrencilerin % 52.7'si kız, % 47.3'ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadırlar.

BÜÖ'nin geliştirilme çalışması sırasında geçerlik ve güvenirlik çalışmaları için üç farklı çalışma grubundan veri toplanmıştır. Bu gruplar aşağıda tanıtılmıştır.

Grup 1: Bilişsel Üçlü Ölçeğinin yapı geçerliği çalışması için ilköğretim ikinci kademedeki 164, liseden 38 ve üniversiteden 55 öğrenci olmak üzere toplam 257 öğrenci ilk çalışmaya dahil edilmiştir.

Grup 2: Bilişsel Üçlü Ölçeğinin ölçüt bağıntı geçerliği ve güvenirlik çalışmaları için ilköğretim ikinci kademe okullarından 236, orta öğretim okullarından 57 ve üniversiteden 87 öğrenci olmak üzere toplam 380 öğrenci araştırma grubuna dahil edilmiştir.

Grup 3: Bilişsel Üçlü Ölçeğinin testin tekrarı güvenirliliği için ikinci çalışmaya katılan 380 öğrenciyi tekrar ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bilişsel Üçlü Ölçeğinin geliştirilme çalışması için ölçeğin yanı sıra Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği kullanılmıştır.

Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ)

Fonksiyonel olmayan tutumları saptamak için Weissman ve Beck (1978) tarafından geliştirilip Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanan FOTÖ 40 maddeden oluşmakta olup 7'li likert tipi bir ölçektir. Weissman ve Beck'in (1978) yaptıkları iki ayrı güvenirlik çalışmalarında FOTÖ'nün iç tutarlılık katsayılarının .87 ve .92 arasında değiştiği saptanmıştır. FOTÖ'nün madde toplam puan korelasyonları .20 ve .50 arasında değişmektedir. FOTÖ'nün geçerlik çalışmalarında ise Beck Depresyon Ölçeği ile yapılan

birden fazla ölçüt bağıntı geçerliğine ilişkin korelasyonların ranjı .30 ve .65 arasında, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile ise .43 ve .64 arasında olduğu bulunmuştur (Akt: Savaşır ve Şahin, 1997).

Şahin ve Şahin'in (1992) Türkiye'de yaptıkları FOTÖ'nün güvenirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .79, madde toplam puan korelasyonları ortalaması ise .34 olarak saptanmıştır. FOTÖ'nün ölçüt bağıntı geçerliği ile yapılan geçerlik çalışmasında Beck Depresyon Ölçeği ile korelasyonu .19, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu .29 olarak bulunmuştur (Akt: Savaşır ve Şahin, 1997).

Verilerin Analizi

Veri toplama işlemi bitirildikten sonra elde edilen bilgiler uygun istatistiksel işlemleri bilgisayarda yapmak üzere hazır hale getirilmiştir. Bilgilerin analizi SPSS kullanılarak yapılmıştır.

Bilişsel Üçlü Ölçeği'nin güvenirliliği için cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca, BÜÖ'nün iki yarıya bölünmesi yöntemiyle elde edilen eşdeğer iki yarı güvenirlik katsayısı, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile hesaplanarak bulunmuştur. Testin tekrarı güvenirlik yöntemi için de Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Bilişsel Üçlü Ölçeği'nin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Benzer ölçekler geçerliğinde, Bilişsel Üçlü Ölçeği ile Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki ilişki Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanarak bulunmuştur.

İşlem Yolu

Bilişsel Üçlü Ölçeği geliştirilmesinde Beck'in (1967) bilişsel terapi kuramının otomatik düşüncelerin yansımaları olan bilişsel üçlü modeli temel alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda 121 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuş ve alanda görevli uzmanların görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda soruların yazımı, içerikleri ve yanıtlama biçimiyle ilgili eleştiriler dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Uzman görüşüne göre düzeltilen 121 maddelik ölçek taslağı 257 kişilik öğrenci grubuna ilk uygulama olarak uygulanmıştır. Bu uygulama sonunda ölçek üzerinde faktör analizi ve madde toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır. Bu işlemlerden elde edilen bulgulara göre 30 maddelik ölçek ortaya çıkarılmış ve ölçek geçerlik ve güvenilirlik çalışması için hazır hale getirilmiştir.

Ölçek bireyin kendisi, yaşantısı ve geleceği ile ilgili değerlendirmelerde bulunduğu cümlelerden oluşturulmuştur. Maddeler bireyin kendisi, yaşantısı ve geleceğine ilişkin maddeler olarak isimlendirilmemiştir. Bu boyutlara ait maddeler ölçek içine dağıtılmıştır. Yanıtlayıcı kendisine uygun olduğunu düşündüğü yanıtlardan birini 5'li derecelendirme yöntemine göre işaretleyerek yanıtını vermektedir. Ölçekten elde edilen en düşük puan 30, en yüksek puan ise 150' dir. Ölçekteki 5 madde tersten puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen puan arttıkça yanıtlayıcının kendisine, yaşantısına ve geleceğine yönelik tutumu olumsuzlaşmaktadır.

Bilişsel Üçlü Ölçeği araştırmaya dahil olan ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında, okulların okul psikolojik danışmanları tarafından, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Sınıf Öğretmenliği ve İngilizce Öğretmenliği araştırmalarında araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere araştırmanın amacı ve uygulamayla ilgili bilgi verilmiştir.

BULGULAR

Aşağıda Bilişsel Üçlü Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Bilişsel Üçlü Ölçeğinin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi bir ölçekteki maddelerin birbirini dışta tutan daha az sayıda faktöre

ayrılıp ayrılmadığını görmek, yani madde indirgeme amacıyla uygulanır. Böylece aynı faktörü ölçen maddeler bir araya toplanarak oluşan gruba, maddelerin içeriğine göre bir ad verilmeye çalışılır. Faktör analizi ayrıca bir aracın tek boyutlu olup olmadığını test etmek amacıyla da kullanılmaktadır (Balci, 1995). Faktör analizinin ilk aşamasında BÜÖ'nin tek boyutlu olup olmadığını belirlemek için Temel Bileşenler Analizi varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır.

Faktör analizinde kullanılan Temel Bileşenler Analizi ve daha sonra yapılan Varimax dik döndürme tekniği sonucunda ölçekteki maddelerin 9 faktörde toplandığı saptanmıştır. Bu 9 faktörün her birinin varyansının %1.01 ile %35.05 arasında değiştiği, 9 faktörün birlikte varyansın %60.9'nu açıkladığı ortaya çıkmıştır. Faktör analizinde faktör yüklerinin toplam varyansı açıklama yüzdesinin 40'ın üzerinde olması kabul edilebilir bulunmaktadır (Büyüköztürk, 2002). Bu çalışmada bulunan değer literatürde kabul edilebilir bir değerdir. Faktör yapısının fazla olması yorumlamada güçlükler yol açtığından ve ölçeğin geliştirilmesiyle ilgili kuramsal temele uygun olarak, maddelerin en fazla üç faktörde toplanabileceği düşünülmüş ve analizin tekrarlanması uygun görülmüştür.

Faktör analizi sonuçlarını değerlendirmede temel ölçüt, ölçekte yer alan ve değişkenlerle faktörler arasındaki korelasyonlar olarak yorumlanabilen faktör yükleridir. Faktör yüklerinin yüksek olması, değişkenin söz konusu faktör altında yer alabileceğinin bir göstergesi olarak görülebilir. Maddelerin faktörlere dağılımları, faktör yükleri, her bir faktörün iç tutarlılık katsayıları, madde-toplam puan korelasyonları ve her bir maddenin söz konusu değerlere katkıları incelenmiştir. Bu değerlendirmelerin sonucunda bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için en az .62'lik faktör yüküne sahip olması gerekli görülmüştür. Maddelerin buldukları faktörlerdeki yük değerleriyle, diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın .30 ve üstü olmasına dikkat edilmiştir. Böylece faktörler arasındaki bağımsızlığın artırılmasına çalışılmıştır (Büyüköztürk, 1997). Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak yapılan faktör analizi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 – BÜÖ'nün Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
35	.80		
36	.76		
34	.74		
76	.74		
81	.73		
60	.73		
67	.72		
49	.71		
74	.71		
62	.70		
72	.69		
82	.68		
47	.67		
68	.67		
78	.66		
66	.66		
44	.65		
51	.62		
114		.81	
110		.77	
115		.73	
102		.71	
99		.68	
112		.68	
117		.68	
100			.76
107			.71
84			.69
120			.67
70			.64

Tablo 1'de görüldüğü gibi, birinci faktör yükü .62 ile .80 arasında değişen 18 maddeden oluşup, bireyin kendisine yönelik düşüncelerini gösteren ifadelerden oluşmaktadır. İkinci faktör yükü .68 ile .81 arasında değişen yedi maddeden oluşmakta ve bireyin yaşantısıyla ilgili düşüncelerine yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Üçüncü faktör yükü .64 ile .76 arasında değişen , geleceğe yönelik düşünceleri gösteren beş maddeden oluşmaktadır.

Tablo 2 BÜÖ Faktörlerinin Açıkladıkları Varyans Miktarları

Faktör	Öz değer	Açıklanan varyans
F1	9.31	31.03
F2	4.41	14.69
F3	2.48	8.26
Toplam	16.20	53.98

Tablo 2 incelendiğinde BÜÖ'nün üç faktörünün açıkladıkları varyansın, toplam varyansın %53.98'i olduğu görülmektedir. Bu varyansın, %31.03'ü birinci, %14.69'u ikinci, %8.26'ı ise üçüncü faktörden kaynaklanmaktadır.

Ölçeğin geçerlik çalışmasında benzer ölçekler geçerliği de yapılmıştır. BÜÖ'nün Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği (FOTÖ) kullanılarak gerçekleştirilen ölçüt geçerliği çalışmasında korelasyon katsayısı .47 ($p < 0.01$) bulunmuştur. Bu sonuç BÜÖ'nün geçerli sayılabilmesi için yeterli olduğunu göstermektedir (Büyükoztürk, 2002).

Bilişsel Üçlü Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

BÜÖ'nün güvenirlilik çalışmaları, ölçek bütünü için tutarlılık katsayısının, madde-toplam puan korelasyonlarının hesaplanması, testin tekrarı ve testi yarılama yöntemlerinin kullanılması ile yapılmıştır.

BÜÖ'nün 30 maddesine ilişkin madde-toplam puan korelasyonları ve alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3 BÜÖ'nün Madde-Toplam Puan Korelasyonları

Madde	r	alpha
35	.66	.91
36	.71	.91
34	.65	.91
76	.68	.91
81	.64	.91
60	.67	.91
67	.65	.91
49	.65	.91
74	.69	.91
62	.66	.91
72	.66	.91
82	.64	.91
47	.63	.91
68	.64	.91
78	.59	.91
66	.64	.91
44	.58	.91
51	.53	.91
114	.52	.91
110	.49	.91
115	.56	.91
102	.51	.91
99	.45	.91
112	.48	.91
117	.41	.91
100	.17	.92
107	.13	.92
84	.08	.92
120	.02	.92
70	.08	.92
Madde sayısı	30	
Ranj	.02-.71	
Alpha	.93	

$p < 0.01$

Testin tamamına ilişkin genel iç tutarlılık katsayısı (cronbach alpha) .93 bulunmuştur. Bu değerler BÜÖ'nün iç tutarlılık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

BÜÖ'nin iki ay arayla testin tekrarı yöntemiyle elde edilen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı .58 ($p<0.01$), testi yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise .80 ($p<0.01$) bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada çocuk ve ergenlerin kendilerine yönelik bilişsel tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak Beck'in bilişsel terapisinde belirttiği bilişsel modelin elemanlarından biri olan bilişsel üçlü kullanılmıştır. Ancak bilişsel üçlü ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarına rastlanmaması gerek madde yazımında gerekse ölçeğin yapı geçerliği çalışmalarında, bulguların yorumlaması açısından güçlükler yaratmıştır.

Ölçeğin geçerliği, faktör analizi ve benzer ölçekler geçerliği ile belirlenmiştir. Faktör analizi sonucuna göre ölçeğin çok boyutlu olduğu ve bilişsel üçlü yapısına uygun olarak üç faktörde toplanabildiği görülmüştür. Elde edilen sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğuna işaret etmektedir. Benzer ölçekler geçerliği sonucunda da anlamlı geçerlik sonucuna sahip olduğu görülmüştür. Bu iki geçerlik çalışmasından elde edilen sonuçlar araştırma literatüründe önerilen kabul edilebilir aralıklar arasında bulunmaktadır (Büyüköztürk, 2002; Tavşancıl, 2002). BÜÖ'nin benzer ölçekler geçerliği çalışması için bundan sonraki çalışmalarda diğer bilişsel yapıyla ilgili ölçeklerin kullanılması yerinde olacaktır.

Geliştirilen BÜÖ'nin geçerliğini sınama amacıyla uç grupların karşılaştırılmasını içeren ayırt edici geçerlik çalışmalarının yapılması uygun olacaktır.

BÜÖ'nin güvenilirlik çalışmaları sonuçlarına göre, madde toplam puan korelasyonu katsayıları ile test tekrar test ve testi yarılama yöntemleriyle elde edilen korelasyon katsayılarının da kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak BÜÖ'nin 70, 84, 100, 107, 120. nci maddelerinin madde-toplam puan korelasyonlarının düşük çıkması, ölçeğin bireyin geleceğine yönelik düşünceleri boyutunun maddelerinin yanıtlayıcılar için yeteri kadar açık olmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Bu nedenle bu ölçeğin geleceğe yönelik düşünceler boyutuna ilişkin maddelerinin tekrar gözden geçirilmesi uygun olacaktır. Ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach Alpha değeri de yüksek bulunmuştur. Bulgular Bilişsel Üçlü Ölçeğinin çocuk ve ergenlerin bilişsel tutumlarını geçerli ve güvenilir olarak ölçmek için kullanılabileceğini göstermektedir. Ancak dikkati çekebilecek psikometrik bir sorun olmamakla birlikte, bu aracın geliştirilmeye gereksinimi bulunmaktadır. Özellikle , ölçeğin Adana bölgesi dışında farklı bölgelerde, farklı kültürel özelliklere sahip gruplar üzerinde de gerçekleştirilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- Allison, C.W., & Hayes, J. (1996). The cognitive style Index: A measure of intuition analysis for organizational research. *Journal of Management Studies*, 33(1), 119-135.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Teknik-Yöntem ve İlkeler*. Ankara: 72 TDFO, s.123.
- Beck, A.T. (1967). *Depression: Clinical, Experimental, And Theoretical Aspects*. New York: Harper & Row Press.
- Beck, J.S. (1995). *Cognitive therapy: basics and beyond*. New York: Guilford Pres. 166-193
- Beck, J.S. (2001). *Bilişsel terapi temel ilkeler ve ötesi*. (Ed. Şahin.N.H). Ankara: Detamat. Türk Psikologlar Derneği Yayınları No: 22.
- Büyüköztürk, Ş. (1996). Türk yükseköğretiminde araştırma eğitimi (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: PegemA Yayıncılık. 117-136.
- Derubes, R.J., & Beck, A.T. (1988). **Cognitive Therapy**. In: Dobson, K. S., Editor., 1988. Handbook of cognitive-behavioral therapies, New York, Guilford Press, 273-306.
- Eidelson, R. J., & Epstein, N. (1982). Cognition and relationship maladjustment: development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 50, 715-720.
- Hollon, S.D., & Kendall, P.D. (1980). Cognitive self-statements in depression: Development of an Automatic Thoughts Questionnaire. **Cognitive Therapy and Research**. 4, 383-395.
- Leitenberg, H., Yost, L.W., & Carroll-Wilson, M. (1986). Negative cognitive errors in children. Questionnaire development, normative data and comparisons between children with and without self-reported symptoms of depression. Low self-esteem and evaluation anxiety. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 54, 528-536.
- Malouff, J.M., Schutte, N.S. & McClelland, T. (1992). Examination of the relationship between irrational beliefs and state anxiety. **Personality and Individual Differences**. 13 (4), 451-456.
- Nelson, R.E. (1977). Irrational beliefs in depression. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 45 (6), 1190-1191.
- Oei, T.P.S., Anne, C., Etchells & Michael L.F. (1993). The relationship between irrational beliefs and depressed mood in clinically depressed outpatients. **Psychologia**. 37 (4), 219-226.
- Savaşır, I., Boyacıoğlu, G., & Kabakçı, E. (1996). **Bilişsel-davranışçı terapiler**. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Savaşır I., & Şahin, N.H. (1997). **Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler**. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Stackert, A.R., & Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. **Personality and Individual Differences**. 34, 1419-1429.
- Şahin, N.H., & Şahin, N. (1992). Reliability and validity of the Turkish version of the Automatic Thoughts Questionnaire. **Journal of Clinical Psychology**. 48, 334-340.
- Tavşancıl, E. (2002). **Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi**. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Teğin, B. (1980). Depresyonda bilişsel bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme. **Psikoloji Dergisi**, 6 (21), 116-123.
- Yurtal, F. (2001). Akılcı olmayan inançların bazı değişkenlere göre incelenmesi. **Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi**, 2 (15), 41-48.
- Weems, C.F., Berman, S.L., Silverman, W.K., & Saavedra, L.M. (2001). Cognitive errors in youth with anxiety disorders: The linkages between negative cognitive errors and anxious symptoms. **Cognitive Therapy and Research**. 25 (5). 559-575.
- Weisman, A.N., & Beck, A.T. (1978). Development and validation of the Dysfunctional Attitude Scale: A preliminary investigation. Paper presented at the Annual Meeting of The American Educational Research Association. Toronto, Ontario.
- Zwemer, W. A. & Deffenbacher, J.L. (1984). Irrational beliefs, anger and anxiety. **Journal of Counseling Psychology**. 31, 391-393